

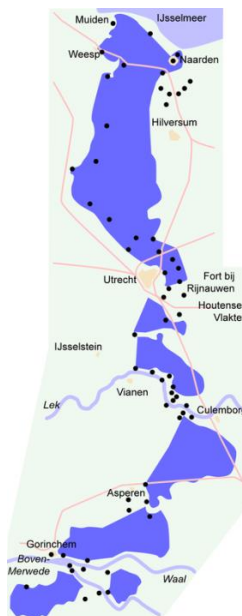
Stichting Stellingwarver Schrieversronte heeft een les ontwikkeld voor groep 7 en 8. Het doel van deze les is de leerlingen bekend te maken met de geschiedenis van de Stellingwerven en de sporen daarvan in het landschap.

Inleiding

De *Friese Waeterlinie* (Nederlands: *Friese Waterlinie*) is een verdedigingslinie die vanaf Kuinre, dat ooit aan de Zuiderzee lag, langs de riviertjes De Lende en De Kuunder in oostelijke richting loopt. Deze linie werd in de Tachtigjarige Oorlog rond 1580 aangelegd om Noord-Nederland tegen de vijandelijke Spaanse troepen te beschermen. De *Friese Waeterlinie* was in feite een verlengstuk van de Hollandse Waterlinie: de verdedigingslijn van water reikte van Zuid-Nederland tot aan de Zuiderzee. Deze [\(Oude\) Hollandse Waterlinie](#) wist vanaf 1573 al Franse soldaten grotendeels uit Holland te weren. In de 17^e eeuw werd De Hollandse Waterlinie versterkt. Vanwege zijn nieuwe vorm kreeg de waterlinie vanaf 1871 ook een nieuwe naam: [Nieuwe Hollandse Waterlinie](#).

Afb. 1 Oude Hollandse Waterlinie¹

Afb. 2 Nieuwe Hollandse Waterlinie²

Waarom de Friese Waeterlinie?

Vooraf in de zeventiende eeuw was de *Friese Waeterlinie* van groot nut: toen werd het als verdedigingsmiddel gebruikt tegen [Bernhard von Galen](#), de bisschop van Münster. Uit die periode is het rampjaar 1672-1673 het bekendst, want in dat jaar wilde Bommen Berend, zoals de bisschop ook wel werd genoemd, Friesland en [Groningen](#) veroveren. Niet zo gek dus, dat de *Friese Waeterlinie* aansloot op de Groningse Waterlinie. Om Bommen Berend tegen te houden, maakten de Friezen en de Stellingwerfers de *Friese Waeterlinie* gereed. Ze staken de dijken door, zodat het

¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Oude_Hollandse_Waterlinie

² https://nl.wikipedia.org/wiki/Nieuwe_Hollandse_Waterlinie

water steeg. Het plan slaagde: Berend kon Leeuwarden niet bereiken. Ook Groningen wist Bommen Berend af te schudden. Dat vieren de Groningers nog ieder jaar op 28 augustus, tijdens het [Gronings Ontzet](#).

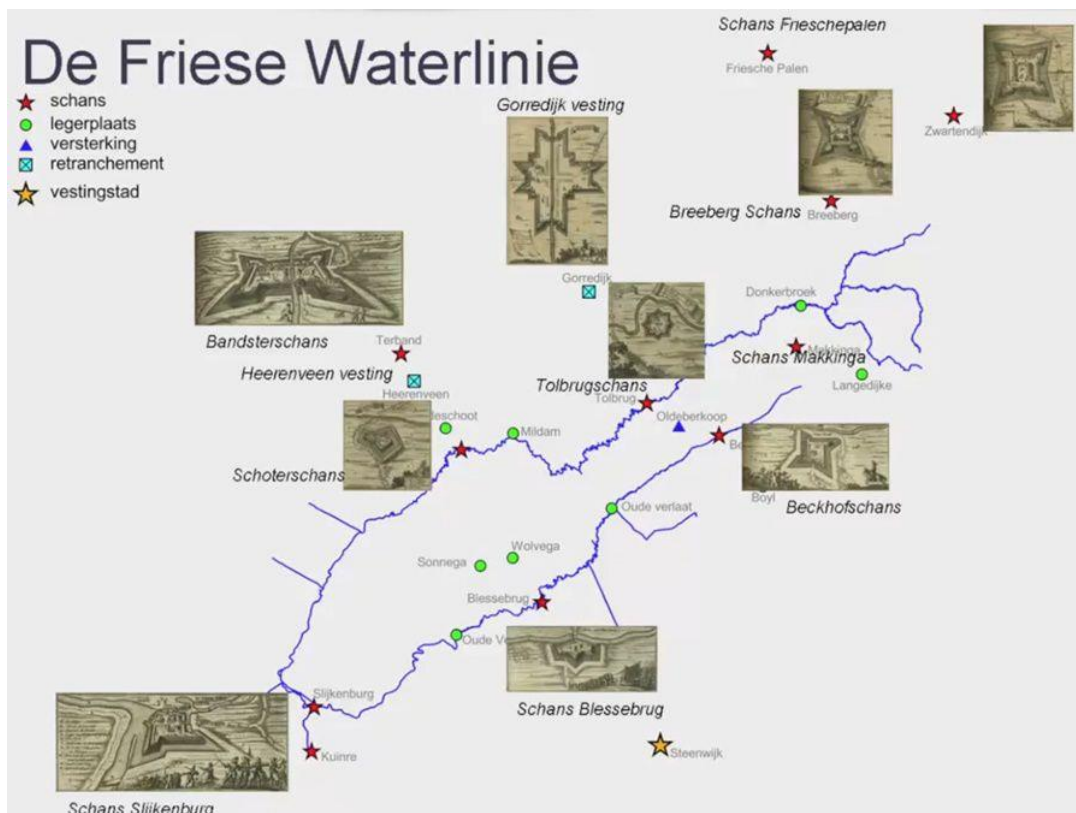
4 schansen in de Stellingwerven

De *Friese Waeterlinie* bestaat uit meerdere schansen. In de Stellingwerven zijn er nog steeds een aantal in het landschap zichtbaar. De belangrijkste schansen zijn:

1. Schaans Slikeborg
2. Schaans Blessebrugge
3. Bekhofschaans (tussen Oldeberkoop en Boyl)
4. Breebergschaans

Deze schansen verdedigden de zuidelijke grens van Friesland tegen indringers.

Wie goed kijkt, ziet deze schansen nog steeds liggen in het landschap. Ze zijn dan ook zeker een bezoekje waard. Ook leuk om te weten: er was nóg een schans, bij Oldeberkoop, maar daar is niets van overgebleven. De schans moet veel groter geweest zijn dan de Bekhofschaans en lag bij de brug over de Kuunder richting Oudehorne. Daarom heette dit verdedigingswerk de Tolbrugschaans. Ook bij Makkinga moet een kleine schans hebben gelegen.

Afb. 3 De Friese Waeterlinie en bijbehorende schansen.³

³ <https://waterlinies.jouwweb.nl/1500-1599/1580-friese-waterlinie>

Vragen (docentversie):

1. Wat is een schans, volgens jou?
[antwoord: een verdedigingswerk; een opgeworpen versterking in het veld, waar soldaten bescherming vinden tegen de vijand.]
2. Wat is een waterlinie? Leg uit.
[antwoord: een waterlinie is een verdedigingsstrook van vestingwerken en schansen die (deels) omgeven zijn door water.]
3. Waarom legden we in Nederland waterlinies aan?
[antwoord: door lage gebieden onder water te laten lopen, kan de vijand belangrijke hoger gelegen delen van het land (zoals grote steden en vestingen) niet bereiken.]
4. Wat is het grootste verschil tussen de Oude Hollandse Waterlinie en de Nieuwe Hollandse Waterlinie? Kijk goed naar de 2 plaatjes.
[antwoord: in de Oude Hollandse Waterlinie was Utrecht nog niet beschermd door water. Utrecht viel buiten de verdedigingslinie, omdat de stad op dat moment belegerd was door de Fransen. De Nieuwe Hollandse Waterlinie bood Utrecht wél bescherming.]
5. Waarom bouwden de Stellingwerpers en Friezen de *Friese Waeterlinie*?
[antwoord: om de Spanjaarden en later de bisschop van Münster tegen te houden. De Nieuw Nederlandse Waterlinie reikte in feite niet ver genoeg, dus moest er een verlengstuk komen dat Friesland ook moest beschermen tegen indringers.]
6. Bekijk afbeelding 3 goed. Hierop zie je de vier belangrijkste schansen van de Stellingwerven afgebeeld.
 - a. Schrijf de Nederlandse namen op van deze vier schansen
 - b. Wat is de Stellingwerfse naam van deze schansen? Zet die erachter.
 - c. Welke plaats ligt daar het dichtste bij? (Zoek de schansen eventueel eerst op via Google Maps.) Schrijf de plaatsnaam op.

[antwoord:

Schans Slikenburg – *Schaans Slikenborg* – Slikenburg
Schans Blessebrug / Blessebrugschans – *Schaans Blessebrogge* – De Blesse, Peperga, Wolvega
Bekhofschans / Beckhofschans – *Bekhofschaans* – Oldeberkoop, Nijeberkoop, Zandhuizen, Boyl
Breeberg schans – *Breebergschaans* – Breeberg]

7. In de Bekhofschans is in 1979 een kanon teruggevonden. Dit kanon is helemaal opgeknapt en staat nu in een Stellingwerfs dorp te pronken. Weet jij in welk dorp?

Afb. 4. Kanon uit de Bekhofschans⁴

[antwoord: Oldeberkoop]

8. Hoe zien de vier Stellingwerfse schansen er tegenwoordig uit?
- Zoek van iedere schans een foto op internet.
 - Welke schans vind jij het mooist? Waarom deze?
9. Zoek een klasgenoot die dezelfde schans heeft gekozen.
- Zoek vervolgens samen op internet informatie over jullie favoriete schans. Geef daarna aan je klas een korte flitsende presentatie (max. 3 min.) over deze schans, waarin je vertelt:
 - Waar de schans ligt
 - Hoe de schans eruitzag
 - Hoe oud de schans is
 - Wat er verder over de schans bekend is (hoe werd ie bijvoorbeeld gebruikt?)
 - Wat er nu overgebleven is van de schans
 - Waarom jullie deze schans de mooiste vinden
 - Stem met je klas op de mooiste schans
 - Stem met je klas op de mooiste presentatie
10. Kijk nog eens naar afbeelding 3.
- Welke schans ligt het dichtste bij jouw school?
 - Zou jouw school binnen de *Friese Waeterlinie* vallen of erbuiten? Leg uit.
 - Stel, we leven in de Tachtigjarige Oorlog. De Spaanse soldaten rukken op. Hoe zouden jullie de school kunnen verdedigen tegen de vijand? Schrijf in groepjes van vier alle ideeën op.
 - Maak op basis van jullie ideeën een verdedigingsplan voor de school. Je kunt er een kaart bij tekenen, er foto's bij plakken, een lijst maken

⁴ <http://www.stellingwerven.dds.nl/dorpen/Beckhofschans/Beckhof.htm>

van bewapening, materialen, mankrachten, noem maar op. Laat je fantasie de vrije loop.

- e. Presenteer jullie verdedigingsplan aan de klas, in een korte presentatie (max. 3 min.)
- f. Stem met de klas op het beste verdedigingsplan.

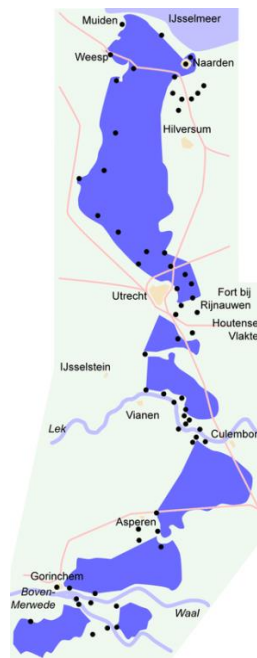
----- Materiaal voor de leerling -----

Wat is de Friese Waeterlinie?

De *Friese Waeterlinie* (Nederlands: *Friese Waterlinie*) is een verdedigingslinie die vanaf Kuinre, dat ooit aan de Zuiderzee lag, langs de riviertjes De Lende en De Kuunder in oostelijke richting loopt. Deze linie werd in de Tachtigjarige Oorlog rond 1580 aangelegd om Noord-Nederland tegen de vijandelijke Spaanse troepen te beschermen. De *Friese Waeterlinie* was in feite een verlengstuk van de Hollandse Waterlinie: de verdedigingslijn van water reikte van Zuid-Nederland tot aan de Zuiderzee. Deze [\(Oude\) Hollandse Waterlinie](#) wist vanaf 1573 al Franse soldaten grotendeels uit Holland te weren. In de 17^e eeuw werd De Hollandse Waterlinie versterkt. Vanwege zijn nieuwe vorm kreeg de waterlinie vanaf 1871 ook een nieuwe naam: [Nieuwe Hollandse Waterlinie](#).

Afb. 1 Oude Hollandse Waterlinie⁵

Afb. 2 Nieuwe Hollandse Waterlinie⁶

Waarom de Friese Waeterlinie?

Vooral in de zeventiende eeuw was de *Friese Waeterlinie* van groot nut: toen werd het als verdedigingsmiddel gebruikt tegen [Bernhard von Galen](#), de bisschop van Münster. Uit die periode is het rampjaar 1672-1673 het bekendst, want in dat jaar wilde Bommen Berend, zoals de bisschop ook wel werd genoemd, Friesland en [Groningen](#) veroveren. Niet zo gek dus, dat de *Friese Waeterlinie* aansloot op de Groningse Waterlinie. Om Bommen Berend tegen te houden, maakten de Friezen en de Stellingwerpers de *Friese Waeterlinie* gereed. Ze staken de dijken door, zodat het water steeg. Het plan slaagde: Berend kon Leeuwarden niet bereiken. Ook Groningen wist Bommen Berend af te schudden. Dat vieren de Groningers nog ieder jaar op 28 augustus, tijdens het [Gronings Ontzet](#).

⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Oude_Hollandse_Waterlinie

⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Nieuwe_Hollandse_Waterlinie

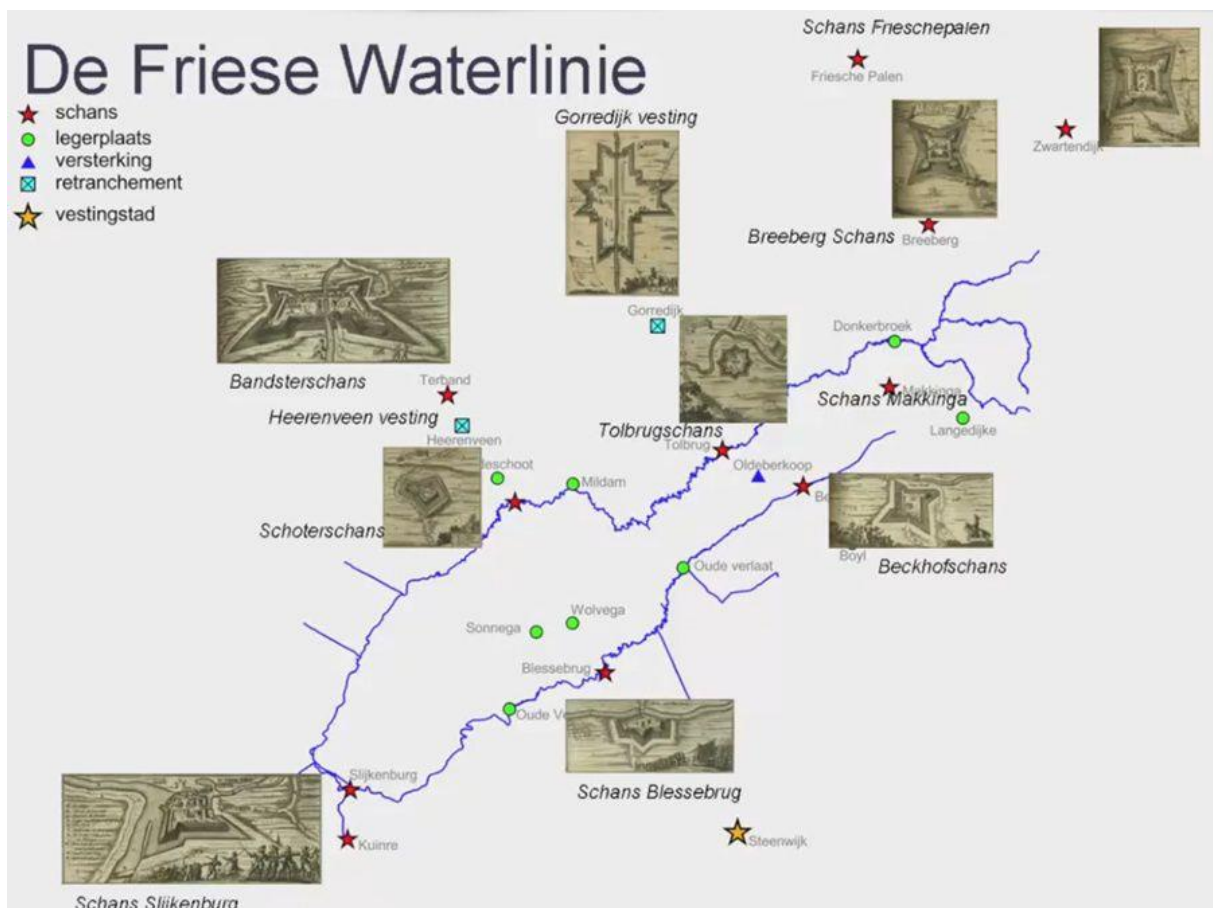
4 schansen in de Stellingwerven

De *Friese Waeterlinie* bestaat uit meerdere schansen. In de Stellingwerven zijn er nog steeds een aantal in het landschap zichtbaar. De belangrijkste schansen zijn:

1. Schaans Slikeborg
2. Schaans Blessebrogge
3. Bekhofschaans (tussen Oldeberkoop en Boyl)
4. Breebergschaans

Deze schansen verdedigden de zuidelijke grens van Friesland tegen indringers.

Wie goed kijkt, ziet deze schansen nog steeds liggen in het landschap. Ze zijn dan ook zeker een bezoekje waard. Ook leuk om te weten: er was nóg een schans, bij Oldeberkoop, maar daar is niets van overgebleven. De schans moet veel groter geweest zijn dan de Bekhofschaans en lag bij de brug over de Kuunder richting Oudehorne. Daarom heette dit verdedigingswerk de Tolbrugschaans. Ook bij Makkinga moet een kleine schans hebben gelegen.

Afb. 3 De Friese Waeterlinie en bijbehorende schansen.⁷

⁷ <https://waterlinies.jouwweb.nl/1500-1599/1580-friese-waterlinie>

Vragen

1. Wat is een schans, volgens jou?
2. Wat is een waterlinie? Leg uit.
3. Waarom legden we in Nederland waterlinies aan?
4. Wat is het grootste verschil tussen de Oude Hollandse Waterlinie en de Nieuwe Hollandse Waterlinie? Kijk goed naar de 2 plaatjes.
5. Waarom bouwden de Stellingwerfers en Friezen de *Friese Waeterlinie*?
6. Bekijk afbeelding 3 goed. Hierop zie je de vier belangrijkste schansen van de Stellingwerven afgebeeld.
 - a. Schrijf de Nederlandse namen op van deze vier schansen
 - b. Wat is de Stellingwerfse naam van deze schansen? Zet die erachter.
 - c. Welke plaats ligt daar het dichtste bij? (Zoek de schansen eventueel eerst op via Google Maps.) Schrijf de plaatsnaam op.
7. In de Bekhofschanse is in 1979 een kanon teruggevonden. Dit kanon is helemaal opgeknapt en staat nu in een Stellingwerfs dorp te pronken. Weet jij in welk dorp?

Afb. 4. Kanon uit de Bekhofschanse⁸

⁸ <http://www.stellingwerven.dds.nl/dorpen/Beckhofschanse/Beckhof.htm>

8. Hoe zien de vier Stellingwerfse schansen er tegenwoordig uit?
 - a. Zoek van iedere schans een foto op internet.
 - b. Welke schans vind jij het mooist? Waarom deze?

9. Zoek een klasgenoot die dezelfde schans heeft gekozen.
 - a. Zoek vervolgens samen op internet informatie over jullie favoriete schans. Geef daarna aan je klas een korte flitsende presentatie (max. 3 min.) over deze schans, waarin je vertelt:
 - Waar de schans ligt
 - Hoe de schans eruitzag
 - Hoe oud de schans is
 - Wat er verder over de schans bekend is (hoe werd ie bijvoorbeeld gebruikt?)
 - Wat er nu overgebleven is van de schans
 - Waarom jullie deze schans de mooiste vinden
 - b. Stem met je klas op de mooiste schans
 - c. Stem met je klas op de mooiste presentatie

10. Kijk nog eens naar afbeelding 3.
 - a. Welke schans ligt het dichtste bij jouw school?

 - b. Zou jouw school binnen de *Friese Waeterlinie* vallen of erbuiten? Leg uit.

 - c. Stel, we leven in de Tachtigjarige Oorlog. De Spaanse soldaten rukken op. Hoe zouden jullie de school kunnen verdedigen tegen de vijand? Schrijf in groepjes van vier alle ideeën op.

 - d. Maak op basis van jullie ideeën een verdedigingsplan voor de school. Je kunt er een kaart bij tekenen, er foto's bij plakken, een lijst maken van wapening, materialen, mankrachten, noem maar op. Laat je fantasie de vrije loop.

 - e. Presenteer jullie verdedigingsplan aan de klas, in een korte presentatie (max. 3 min.)

 - f. Stem met de klas op het beste verdedigingsplan.
